

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.141 Прикарпатського
національного університету імені
Василя Стефаника,
доктору наук з державного управління,
професору **Сурай І. Г.**

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора, Маматової Тетяни Валеріївни на дисертацію Хом'яка Івана Васильовича «Підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

У всіх царинах управлінських досліджень невизначеність здебільшого розглядається як несприятливий стан, з яким люди та організації стикаються неохоче і якого намагаються уникнути. Сфера публічного управління не є виключенням. В періоди реформування соціально-економічних систем, криз, що пов'язані із природними і техногенними катастрофами, зі збройними конфліктами та війнами життєдіяльність територій і громад відбувається в умовах невизначеності. Війна РФ проти України загострила геополітичну напруженість і поставила під загрозу очікуване постпандемічне відновлення економіки, зокрема у Європі, що призвело до ще більшої невизначеності. В умовах війни, яка майже десять років триває в Україні, невизначеність у діяльності органів публічного управління динамічно і суттєво зростає. Водночас, зберігається потреба не лише підтримки національної стійкості на всіх рівнях публічного управління в Україні, але й продовження реалізації процесів, що спрямовані на забезпечення прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку 2030. У цьому контексті можна погодитися із автором дисертаційного дослідження, що «для ефективного функціонування системи публічного управління в умовах невизначеності необхідним є впровадження

ефективних управлінських стратегій і тактик, які забезпечують адаптацію територіальних громад до нових умов функціонування, зміцнення їхньої стійкості та сприяння їхньому сталому розвитку» (с. 19).

Тому, перед науковцями, що здійснюють дослідження публічного управління та адміністрування стоїть, зокрема, і завдання обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних рекомендацій щодо підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності, що й обумовлює актуальність дисертаційного дослідження І. В. Хом'яка, постановку мети роботи та завдань для її досягнення.

Дисертаційне дослідження виконане у межах реалізації науково-дослідних робіт у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника за темою: «Теоретико-методологічні та прикладні засади розробленні і функціонування інноваційних механізмів публічного управління та адміністрування» (номер державної реєстрації 0120U100494). Внесок автора полягає в розробці пропозицій щодо підвищення ефективності публічного управління в умовах невизначеності.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій І. В. Хом'яка дають змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають такому виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені:

– *коректністю визначення об'єкту та предмету дослідження* (с. 22), та професійним вирішенням автором низки завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження (с. 21), та *адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті*: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його. Обравши об'єктом дослідження публічне управління територіальними громадами (с. 21), автор досить ґрунтовно вивчає теоретичні основи та умови забезпечення ефективності публічного управління територіальними

громадами (с. 28-50), а складові та резерви підвищення ефективності управління територіальними громадами в умовах невизначеності (с. 63-77). Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження (с. 22) і обраними методами дослідження (с. 22). Це дозволило здобувачу сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу даного дослідження;

- використанням *широкої джерельної бази* за темою дисертації і *достатнім масивом аналітичних даних*: список використаної літератури налічує 265 найменувань (с. 237-267); дослідження базується на працях закордонних і вітчизняних науковців, які присвячено різним аспектам забезпечення ефективності публічного управління територіальними громадами;

- обранням *методів дослідження*, які дозволили, зокрема: деталізувати об'єкт дослідження, формулювання теоретичних основ, його ключових аспектів і компонентів (методи аналізу та синтезу); розкрити теоретичні засади підвищення ефективності публічного управління та сформулювати основні концепції та принципів (метод узагальнення); здійснити аналіз нормативно-правової бази діяльності ТГ та проведення порівняльного дослідження системи публічного управління громадами (порівняльний та метод систематизації); розробити ефективні управлінські стратегії і сценарії підвищення ефективності публічного управління (метод моделювання); представити результати дослідження, визначити закономірності й тенденції, а також оцінити структуру та динаміку видатків і доходів місцевих бюджетів (метод статистичного аналізу);

- достатньою кількістю напрямів *апробації отриманих результатів* на чотирьох науково-комунікативних заходах.

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу.

Розроблені та обґрунтовані автором положення, висновки й рекомендації мають практичне спрямування та можуть бути використані органами публічного управління задля удосконалення процесів підвищення

ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності, а також, на нашу думку, в навчальному процесі з підготовки за освітньо-професійними та освітньо-науковими програмами галузі знань «Публічне управління та адміністрування» та програмами короткотермінового підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, а також представників інститутів громадянського суспільства.

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також наявність новизни їх наукового доробку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – розробці теоретичних, методичних та прикладних рекомендацій щодо підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності.

Основні результати, що мають елементи наукової новизни, полягають, зокрема, у такому: автором дисертації *удосконалено* організаційно-методичні підходи до розробки стратегічних напрямів підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності на основі розроблених концептуальних моделей адаптивного управління (дослідження різних підходів до управління місцевими ресурсами), запобігання (формування стратегії розвитку громад з урахуванням можливих ризиків для соціально-економічного розвитку), участі зацікавлених сторін (налагодження взаємодії між громадами, органами місцевого самоврядування та виконавчою владою, залучення населення до процесу прийняття рішень через механізми електронної демократії та публічні консультації) та генерації ефективних рішень (забезпечення систематичного підвищення ефективності публічного управління, проведення аналізу рішень органів) на основі карти ризиків для формування ефективного публічного управління територіальними громадами (пп. 3.3).

Автором дисертації також *удосконалено* методичні підходи до управління ризиками в системі публічного управління територіальною громадою в умовах невизначеності шляхом обґрунтування структуризації

ризиків та використання управлінських ресурсів, впливу чинників екзогенного середовища та організаційного потенціалу розвитку громади (с. 155-164); сформовано карту ризиків для формування ефективного публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності (рис. 3.6, с. 173).

Дістали подальшого розвитку, зокрема: понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, зокрема, розкрито сутність таких понять: «територіальна громада», «система управління територіальної громади» «публічне управління територіальними громадами в умовах демократизації», «невизначеність», «публічне управління територіальними громадами в умовах невизначеності» та «ефективність публічного управління територіальними громадами», яку автор пропонує розглядати як «комплексне співвідношення між досягнутими результатами і використаними ресурсами, що здійснюється з урахуванням основоположних принципів демократизму та підзвітності органів влади перед громадянами, співпраці із зацікавленими сторонами та якісного надання публічних послуг» (с. 41); а також класифікація ознак публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності в контексті виокремлення зовнішніх, глобальних (ендогенних) чинників невизначеності; зовнішніх національних (ендогенних) чинників невизначеності, а саме: зміни законодавства, воєнні дії, які можуть мати непередбачувані наслідки, демографічні зміни, економічні потрясіння, екологічні катаклізми державного і регіонального масштабу; внутрішніх: соціально- економічна ситуація у самій громаді, неефективне управління, житлово- комунальні проблеми, що призводять до негативних наслідків, природні проблеми, що можуть вплинути на сталий розвиток громади; методичні підходи до класифікації факторів та структуризації проблем і резервів забезпечення ефективності публічного управління територіальними громадами в Україні (с. 69-70).

Вивчення в комплексі ступеню обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірності і новизни дозволяють зробити висновок щодо успішності виконання поставленого наукового завдання та належного рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 351 сторінку, з них 208 – основний текст, 8 таблиць, 35 рисунків, 18 додатків, список використаних джерел становить 265 найменування.

Розділ 1 «Теоретичні основи підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності» присвячено вивченню теоретичних основ та умов забезпечення ефективності публічного управління територіальними громадами (с. 28-50), вивченню сутності та особливостей публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності (с. 50-62), визначенню складових та резервів підвищення ефективності управління територіальними громадами в умовах невизначеності (с. 63-77). Зокрема, розроблено класифікацію критеріїв та структуру і формулу розрахунку інтегрального показника ефективності публічного управління територіальними громадами Etc, що включає стратегічний та оперативний рівень оцінки ефективності та дозволяє більш точно та комплексно оцінювати ефективність діяльності органів місцевого самоврядування, проводити аналіз досягнень органів управління та їх впливу на розвиток ТГ (критеріями визначено: фінансову ефективність E_{fin} , ресурсну та інфраструктурну ефективність E_{res} , управлінську ефективність E_{ra} , економічну ефективність E_{econ} , соціальну E_{soc} та екологічну ефективність E_{eco}) (с. 47-49).

У розділі 2 «Аналіз ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності» автором схарактеризовано проблеми та резерви ефективності публічного управління територіальними громадами в Україні і (с. 78-100); здійснено аналіз індикаторів ефективності публічного управління територіальними громадами Івано-Франківської області (с. 100-109); подано методику оцінювання ефективності публічного управління територіальними громадами Івано-Франківської області в умовах невизначеності (с. 110-139). Зокрема, автором систематизовано складові ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності (с. 124-129, рис 2.9);

наведено результати експертного опитування службовців територіальної громади та громадських діячів щодо визначення рівню ефективності публічного управління Калуською територіальною громадою в умовах невизначеності та кризи, зумовленої веденням воєнного стану в Україні (с. 126-139).

У розділі 3 «Напрями підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності» подано результати виконання наукових завдань дисертаційного дослідження щодо обґрунтування ключових положень концептуального підходу до забезпечення підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами (с. 140-169), визначення резервів підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах децентралізації та невизначеності (с. 169-184), а також обґрунтування стратегічних напрямів підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності (с. 184-227). Обґрунтованою вважаємо, зокрема, думку дисертанта, щодо визначення універсальних стандартів управління соціально-економічною та екологічною ефективністю територіальних громад (с. 141, рис. 3.1) та механізмів реалізації стандартів управління соціально-економічною та екологічною ефективністю територіальних громад наведено у (с. 143-145, табл. 3.1), а також пропозицій щодо на основі впровадження методології управління проєктами (с. 149-153).

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані у 12 наукових працях, із них: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданні ЄС, 5 публікацій, що засвідчують апробацію результатів дослідження.

Участь автора у науково-комунікативних заходах свідчить про ознайомлення наукової спільноти з результатами дисертаційного дослідження. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Суттєву науково-практичну значимість мають розроблені автором пропозиції щодо удосконалення принципів і підходів до формування і

реалізації стандартів управління соціально-економічною та екологічною ефективністю територіальних громад в умовах невизначеності на основі взаємозв'язку між складовими ефективності публічного управління та подальшого розвитку підходів щодо удосконалення ефективності публічного управління територіальними громадами.

Практичну значущість результатів дослідження підтверджено: виконавчим комітетом Калуської міської ради Івано-Франківської області (довідка № 134 від 29.11.2024); виконавчим комітетом Рогатинської міської ради Івано-Франківської області (довідка № 134 від 29.11.2024); Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника (довідка № 134 від 29.11.2024) (с. 268-273, Додаток А).

Сукупно отримані І. В. Хом'яком теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити спроможність органів публічного управління щодо ефективного керування територіальними громадами в умовах невизначеності.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць автора порушень академічної доброчесності не було встановлено. Використані здобувачем окремі ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. У пп. 2.1 «Проблеми та резерви ефективності публічного управління територіальними громадами в Україні» розглядаються фінансові проблеми функціонування громад. Однак, автор не акцентував увагу на тому, що зменшення доходів місцевих бюджетів через вилучення «військового» ПДФО нині є однією з кількох найнагальніших фінансових проблем ОМС. Доцільно було б викласти власні пропозиції щодо вирішення даної проблеми.

2. Представлена на с. 150 дисертації на рис. 3.4 «Дорожня карта удосконалення публічного управління в територіальних громадах», потребує, на наш погляд, подальшої деталізації у частині визначення впливів процесів цифрової трансформації публічного управління, процесів забезпечення резильєнтності територій під час війни та процесів повоєнного відновлення України.

3. Погоджуючись у цілому із пропонованою у пп. 3.1 структуризацію ризиків за використанням внутрішньоорганізаційного потенціалу організації у сфері публічного управління територіальними громадами (табл. 3.5, с. 163), маємо зауважити, що здобувачу варто було розгорнути подальші рекомендації з урахуванням настанов міжнародних стандартів ISO серії 31000 (управління ризиками) та серії 22300 (управління безперервністю діяльності). Це може стати напрямом його подальших досліджень і практичних упроваджень.

4. На наш погляд, представлені у пп. 3.2 роботи результати визначення резервів підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах децентралізації та невизначеності можна було б доповнити таким інструментом як Індекс спроможності місцевої влади (Participatory Municipal Capacity Index, PMCI), який вже проходив апробацію в Україні.

На загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження І. В. Хом'яка подані вище зауваження суттєво не впливають, додатково характеризуючи значну складність і перспективність досліджуваної проблематики.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Таким чином, за результатами вивчення тексту роботи і публікацій І. В. Хом'яка можна констатувати, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації «Підвищення ефективності публічного управління територіальними громадами в умовах невизначеності», відповідають вимогам до такого виду досліджень, а подана дисертаційна робота є цілісним, самостійним, завершеним науковим

дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості висновків та рекомендацій, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація І. В. Хом'яка відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» й спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установ)», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор, Хом'як Іван Васильович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Тетяна МАМАТОВА